

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The dispute between Britain and Iceland over North Sea oil resources and its impact on lasting peace in the North Atlantic

Mohammad Samiei, *Corresponding Author*, PhD Candidate of British Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran, Email: m.sameie8979@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Research Article

Article history:

Received 2025/11/17

Accepted 2026/5/15

Published Online

2026/6/21

ABSTRACT

The dispute between the UK and Iceland over the Hatton–Rockall Basin highlights the complexity of maritime conflicts, which involve legal, environmental, political, and geopolitical factors. This study employs qualitative content analysis within a framework that combines geopolitics, positive peace, and hydro-politics to demonstrate that Iceland's broad continental shelf claims are primarily driven by geopolitical and economic security concerns rather than legal grounds. Climate change intensifies competition by affecting fish stocks and offshore oil and gas exploration. Iceland's delay in submitting a formal claim to the Commission on the Limits of the Continental Shelf has stalled negotiations. The research recommends renewed multilateral diplomacy under international mediation, incorporating environmental commitments into boundary agreements, and utilizing advanced technologies, such as AI-based marine mapping, to clarify boundaries. The findings also offer valuable lessons for Iranian policymakers in managing similar maritime disputes in the Caspian Sea..

Cite this Article: Samiei, M. (2026). The dispute between Britain and Iceland over North Sea oil resources and its impact on lasting peace in the North Atlantic.. *World Politics*, 15(1), 193-2016.
doi: 10.22124/wp.2025.31605.3585

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.31605.3585

1. Introduction

The British-Icelandic geopolitical dispute over the oil resources of the Hatton–Rock Al basin in the North Sea is one of the most prominent examples of complex maritime disputes that simultaneously combine legal, political, geopolitical, and environmental dimensions and have direct implications for lasting peace in the North Atlantic. This dispute, which began in the 1950s and has intensified in recent decades with a focus on hydrocarbon resources, has become doubly important in the context of developments such as Britain's exit from the European Union (Brexit), the European energy crisis, and climate change. The primary questions of this research center on equity in the division of marine resources, the impact of climate change on the intensity of competition, and the role of international institutions, such as the Commission on the Delimitation of the Continental Shelf (CLCS), in managing or exacerbating disputes.

2. Theoretical Framework

The theoretical framework of the research is based on a combination of three approaches: first, the classic geopolitical theory of Halford Mackinder, which explains why a small but sensitive region like Rock Al Rock becomes the axis of competition for maritime powers, with the concept of "Heartland" and the importance of dominating strategic geographical points. Second, Johan Galtung's theory of positive peace sees lasting peace not merely as the absence of conflict (negative peace) but as the realization of justice, cooperation, and the elimination of inequalities.

3. Methodology

The research method is based on qualitative documentary content analysis. This method has been chosen because of the confidential nature of much field data and the legal complexities of maritime disputes, allowing for an in-depth examination of reliable secondary sources. Literature Review: The research background reveals that most previous studies have focused on the legal and historical aspects of the dispute, while the interaction between environmental, political, and geopolitical dimensions has been less examined. Legal research, particularly under Article 121(3) of the Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), has emphasized that Rock Al, as an "uninhabitable reef" is incapable of establishing an Exclusive Economic Zone (EEZ) or an independent continental shelf, and that the UK's claims must be based on the natural continuation of the Scottish coast. Economic and exploratory studies have also highlighted the high potential of the hydrocarbon resources of the Hatton–Rock Al Basin. According to UK government estimates in 2023, the area may contain 2.5 billion barrels of recoverable oil, while older projections have estimated it as high as 75 billion barrels. Despite this enormous potential, resource development has been delayed due to technical challenges (deep waters, volcanic rocks) and geopolitical tensions.

4. Results and Discussion

The geopolitical dispute between Britain and Iceland over the oil resources of the Hatton-Rock Al basin in the North Sea is a multifaceted issue that encompasses legal, environmental, political, and geopolitical dimensions. On the legal side, an analysis of documents from the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) shows that Iceland's extensive claims, which extend up to 700 miles south of the country's coast, conflict with UNCLOS Articles 76 and 121(3), as Iceland has not yet made a formal claim to the Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). In the environmental dimension, oil exploration in the Hatton-Rockall Basin, which lies at depths exceeding 1,000 meters, poses a threat to the sensitive ecosystem of the North Atlantic, including cold-water corals and migratory fish species. Climate change, with its increasing storm intensity and declining fishing resources, has made exploration more challenging and intensified competition for oil. The IPCC (2023) and the OSPAR Convention reports show that oil activities can lead to pollution and habitat destruction, contradicting member states' environmental obligations (the United Kingdom and Iceland). Politically, Britain's exit from the European Union (Brexit) in 2020 exacerbated tensions, as the UK exercised exclusive control over the 12-mile Rock Al area and expelled Irish ships in 2019. The move, described in the Irish Times (2019) as a "post-Brexit maritime struggle", provoked a reaction from Iceland, which emphasized resolving the issue through UNCLOS. Following the 2008 crisis, Iceland's economic dependence on natural resources led to the domestic policy being reinforced as a financial security strategy. In the geopolitical dimension, the Rock of Gibraltar, a small "maritime heartland", plays a key role in Europe's energy security. The basin's oil potential (2.5 to 75 billion barrels) makes it a strategic target, especially after the Ukraine crisis. Iceland has utilized soft power and its EFTA ties to reject bilateral agreements, while the UK is leveraging NATO's position to bolster its claims.

5. Conclusions & Suggestions

The study found that the Rock Ale dispute is an "incredibly complex problem" that could lead to "geopolitics of war" without multilateral cooperation. However, Galtung's theory of positive peace suggests that by equitably distributing resources and strengthening diplomacy, this tension can be transformed into an opportunity for collaboration. The following suggestions are offered:

1. Multilateral diplomacy: Resumption of quadrilateral negotiations mediated by CLCS or ITLOS, modeled on the Norway-Russia Agreement (2010).
2. Environmental Protection: Incorporating OSPAR commitments into boundary agreements to protect marine ecosystems.
3. New technologies: The use of artificial intelligence in maritime surveying to accurately determine borders.
4. Lessons for Iran: Modeling Common Development Areas for Caspian Sea Dispute Management.

Future research could examine the impact of new technologies and compare them with those in the Persian Gulf. Linked to Iran's foreign policy, this analysis helps policymakers draw on the Atlantic's experiences for lasting peace.

Keywords: Brexit; Climate change; Geopolitics; Hydro-politics; Offshore oil resources.

.

.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۴۸۹۹-۴۵۳۸

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

اختلاف بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال

و تأثیر آن بر صلح پایدار در اقیانوس اطلس شمالی

محمد سمیعی نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مطالعات بریتانیا، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: m.sameie8979@yahoo.com

در باره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	اختلاف بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی حوضه هاتون-راک آل در دریای شمال نمونه‌ای از مناقشات پیچیده منابع دریایی است که هم‌زمان ابعاد حقوقی، زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی را در بر گرفته و پرسش‌هایی درباره عدالت در تقسیم منابع و امکان دستیابی به صلح پایدار در اقیانوس اطلس شمالی مطرح می‌کند. این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای اسنادی و چارچوب نظری تلفیقی شامل ژئوپلیتیک کلاسیک، صلح مثبت و هیدروپلیتیک، به بررسی این موضوع می‌پردازد که چه عواملی تنش‌ها را تشدید کرده و چه سازوکارهایی می‌تواند آن‌ها را به همکاری تبدیل کند. نتایج نشان می‌دهد که ادعاهای گسترده ایسلند بیش از آن که مبتنی بر اصول حقوقی باشند، ریشه در ملاحظات ژئوپلیتیکی و امنیت اقتصادی دارند به نحوی که تغییرات اقلیمی با کاهش منابع ماهیگیری و دشوار شدن اکتشاف نفت رقابت را افزایش داده و نبود تعهد کامل به نهادهای بین‌المللی مانند کمیسیون تعیین حدود فلات قاره‌ای مانع حل اختلاف شده است. یافته‌ها تأیید می‌کنند که تحقق صلح پایدار نیازمند رویکردی چندجانبه، تلفیق تعهدات زیست‌محیطی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای تعیین مرزهاست. علاوه بر ارائه راهکارهایی برای مدیریت این اختلاف، پژوهش حاضر الگویی تحلیلی در اختیار سیاست‌گذاران ایرانی قرار می‌دهد تا از تجربیات اقیانوس اطلس در مدیریت مناقشات مشابه دریای کاسپین بهره‌مند شوند.
کلیدواژه‌ها: برگزیت، تغییرات اقلیمی، ژئوپلیتیک، هیدروپلیتیک، منابع نفتی	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۸/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۲/۲۵ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۳/۳۱	

استناد به این مقاله: سمیعی، محمد. (۱۴۰۵). اختلاف بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال و تأثیر آن بر صلح پایدار در اقیانوس

اطلس شمالی. سیاست جهانی، ۱۱۵(۱)، ۱۹۳-۲۰۱۶. doi: 10.22124/wp.2025.31605.3585

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

در دنیای امروز، جایی که منابع طبیعی به عنوان یکی از عوامل کلیدی در شکل‌گیری روابط بین‌الملل عمل می‌کنند، اختلافات ژئوپلیتیکی بر سر منابع انرژی دریایی به یکی از چالش‌های اصلی صلح پایدار تبدیل شده است. منطقه راک‌آل^۱، یک صخره گرانیتی^۲ غیرقابل سکونت با ارتفاع تقریبی ۲۵ متر در اقیانوس اطلس شمالی^۳، نمادی از این تنش‌هاست. این صخره، واقع در حدود ۲۴۰ مایلی غرب اسکاتلند^۴، از دهه ۱۹۵۰ میلادی تاکنون محور اختلاف چهارجانبه میان بریتانیا^۵، ایسلند^۶، ایرلند^۷ و دانمارک^۸ (به نمایندگی از جزایر فارو^۹) بوده است. اهمیت این اختلاف نه تنها در حاکمیت ارضی، بلکه در پتانسیل عظیم منابع هیدروکربنی (نفت و گاز) حوضه هاتون-راک‌آل^{۱۰} نهفته است که همواره تأثیرات گسترده‌ای بر امنیت انرژی اروپا داشته است. در چارچوب مطالعات صلح، این مسئله را می‌توان به عنوان یک "مشکل فوق‌العاده پیچیده"^{۱۱} توصیف کرد، جایی که منافع اقتصادی، حقوقی و زیست‌محیطی با یکدیگر تلاقی می‌کنند و حل آن نیازمند رویکردهای میان‌رشته‌ای است. تاریخچه این اختلاف ریشه در دوران جنگ سرد^{۱۲} دارد که امنیت ملی کشورها اولویت اصلی بود. در سال ۱۹۵۵، بریتانیا با فرود نیروهای دریایی سلطنتی بر روی راک‌آل و برافراشتن پرچم سلطنتی، مالکیت این صخره را ادعا کرد تا از نفوذ احتمالی شوروی^{۱۳} جلوگیری کند. این اقدام در سال ۱۹۷۲ با تصویب قانون جزیره راک‌آل^{۱۴} توسط پارلمان بریتانیا تکمیل شد و راک‌آل را به عنوان بخشی از اسکاتلند معرفی کرد. با این حال، در

¹ Rockall

² Granit Rock

³ North Atlantic Ocean

⁴ Scotland

⁵ Britain

⁶ Iceland

⁷ Ireland

⁸ Denmark

⁹ Faroe Islands

¹⁰ Hatton-Rockall Basin

¹¹ Super Wicked Problem

¹² Cold War

¹³ Soviet Union

¹⁴ Island of Rockall Act

تصویب قانون «جزیره راک‌آل» (Rockall Act) در سال ۱۹۷۲ توسط پارلمان بریتانیا، اقدام یک‌جانبه‌ای بود که هدف آن الحاق رسمی صخره کوچک و غیرمسکونی راک‌آل به خاک پادشاهی متحد و ادعای حاکمیت بر آن و در نتیجه، حقوق انحصاری بهره‌برداری از منابع بستر و زیر بستر دریا در مناطق اطراف آن بود. این قانون، صخره راک‌آل را بخشی از اسکاتلند و تحت حوزه قضایی شهرستان اینورنسشر (Inverness-shire) اعلام کرد. اهمیت ژئوپلیتیک این اقدام، فراتر از خود صخره بود؛ زیرا بر اساس کنوانسیون حقوق دریاها، کنترل یک قطعه زمین (حتی کوچک و غیرمسکونی) می‌توانست مبنای ادعای حقوق حاکمیت بر یک منطقه انحصاری اقتصادی (EEZ) گسترده با منابع ماهیگیری و هیدروکربنی بالقوه باشد. (Law Log, 2021)

سال ۱۹۹۷، بریتانیا تحت فشار کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها^۱، که در سال ۱۹۸۲ تصویب شده بود، موضع خود را تغییر داد و پذیرفت که راک‌آل یک "صخره"^۲ است و نمی‌تواند منطقه اقتصادی انحصاری^۳ یا فلات قاره‌ای مستقل ایجاد کند، زیرا قادر به حمایت از زندگی انسانی یا فعالیت اقتصادی پایدار نیست. این تغییر، بر اساس ماده ۱۲۱(۳) کنوانسیون حقوق دریاها، ادعاهای بریتانیا را محدود کرد، اما همچنان یک منطقه انحصاری ۱۲ مایلی دریایی برای ماهیگیری حفظ شد. ایسلند، که از سال ۱۹۸۵ قوانین داخلی خود را برای ادعای فلات قاره‌ای گسترده وضع کرده بود، این ادعاها را رد کرد و تا سال ۲۰۰۱ بررسی‌های گسترده‌ای بر روی بیش از ۱.۳ میلیون کیلومتر مربع از بستر اقیانوس انجام داد تا حقوق استخراج تا ۶۰ مایل دریایی از پای فلات قاره‌ای^۴ خود را مطالبه کند. این اختلافات ژئوپلیتیکی، که شبیه به جنگ‌های کده دهه‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ میان دو کشور بر سر منابع ماهیگیری است، چند دهه است بر منابع انرژی تمرکز دارد.

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)

کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریا که در سال ۱۹۸۲ به تصویب رسید و در سال ۱۹۹۴ لازم‌الاجرا شد، چارچوب حقوقی جامع و مدرنی را برای حکمرانی بر تمامی مسائل مربوط به اقیانوس‌ها و دریاها کرد. این سند که اغلب "قانون اساسی دریاها" نامیده می‌شود، حاکمیت، حقوق و مسئولیت دولتها در مناطق دریایی مختلف از جمله آب‌های سرزمینی (۱۲ مایل)، منطقه پیوند (۲۴ مایل) و به‌ویژه منطقه انحصاری اقتصادی (۲۰۰ مایل) را تعریف می‌کند. بر اساس UNCLOS، یک کشور دارای حقوق حاکمیتی برای بهره‌برداری از منابع طبیعی (زنده و غیرزنده) در آب‌ها، بستر دریا و زیر بستر دریا در محدوده منطقه انحصاری اقتصادی خود است. (IMO, 2025)

² Rock

³ Exclusive Economic Zone (EEZ)

منطقه انحصاری اقتصادی مفهومی بنیادین در حقوق بین‌الملل دریاها است که بر اساس کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها (UNCLOS) تعریف شده است. EEZ ناحیه‌ای است که از خط مبدأ یک کشور ساحلی به سمت دریا گسترده می‌شود و حداکثر گستره آن نمی‌تواند از ۲۰۰ مایل دریایی تجاوز کند. در این منطقه، کشور ساحلی از برای بهره‌برداری، مدیریت و حفاظت از تمام منابع طبیعی (اعم از زنده مانند ماهی‌ها و غیرزنده مانند نفت و گاز) در آب‌ها، بر روی بستر دریا و در زیر بستر دریا برخوردار است. همچنین این کشور حق انحصاری در مورد سایر فعالیت‌ها برای تولید انرژی از آب، جریان‌ها و باد را دارد. (Arctic Portal.org, 2025)

⁴ Continental Shelf

فلات قاره در زمین‌شناسی به بخش کم‌عمق و نسبتاً مسطح بستر دریا گفته می‌شود که از ساحل یک قاره شروع شده و به آرامی به زیر آب شیب می‌برد تا به نقطه شکست ناگهانی (که به آن شیب قاره می‌گویند) برسد و پس از آن به اعماق اقیانوس (اعماق آب آزاد) منتهی می‌شود. (De Facto IAS, 2024)

⁵ Cod Wars

جنگ‌های ماهیگیری (Cod Wars) به مجموعه‌ای از درگیری‌های دیپلماتیک و نظامی بین ایسلند و بریتانیا در دهه‌های ۱۹۵۰، ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ اشاره دارد که حول محور حقوق حاکمیت دریاها و محدوده‌های ماهیگیری رخ داد. علت اصلی این منازعات، تصمیم یک‌جانبه ایسلند برای گسترش پی‌دربی حريم ماهیگیری انحصاری خود از ۴ مایل به ۱۲ مایل (۱۹۵۸)، سپس ۵۰ مایل (۱۹۷۲) و در نهایت به ۲۰۰ مایل (۱۹۷۵) بود. ایسلند که اقتصاد آن به شدت به صنعت ماهیگیری وابسته بود، این اقدامات را برای حفظ ذخایر ماهی‌های خود ضروری می‌دانست. در پاسخ، بریتانیا که ناوگان ماهیگیری عظیمی داشت، این ادعاها را به رسمیت نشناخت و به کشتی‌های خود اجازه ماهیگیری در این آب‌ها را داد که منجر به رویارویی‌های فیزیکی بین کشتی‌های جنگی دو کشور (کشتی‌های ایسلندی و ناوشکن‌های بریتانیایی) و استفاده از تکنیک‌های خطرناکی مانند برخورد عمدی (ramming) و بریدن تورهای ماهیگیری شد. (British Sea Fishing, 2023)

پتانسیل منابع نفتی و گازی حوضه هاتون-راک آل عامل تشدید این تنش‌هاست. بر اساس تخمین‌های دولت بریتانیا در سال ۲۰۲۳، این حوضه ممکن است حاوی حدود ۲.۵ میلیارد بشکه نفت سنگین قابل استخراج باشد، در حالی که گزارش‌های قدیمی‌تر، انجمن زمین‌شناسی بریتانیا در سال ۱۹۹۹ تا ۷۵ میلیارد بشکه را پیش‌بینی کرده بود. این ذخایر، که در عمق‌های بیش از ۱۰۰۰ متری آب قرار دارند، با چالش‌های فنی مانند سنگ‌های آتشفشانی و شرایط آب و هوایی شدید اقیانوس اطلس روبرو هستند، اما با افزایش تقاضای جهانی انرژی پس از بحران‌های ژئوپلیتیکی مانند جنگ اوکراین^۲، ارزش اقتصادی آن‌ها به میلیاردها پوند رسیده است. از سوی دیگر، ایسلند ادعا می‌کند که کل فلات هاتون-راک آل بخشی از فلات قاره‌ای آن است و این ادعا تا ۷۰۰ مایلی جنوب ساحل ایسلند گسترش می‌یابد، که مستقیماً با مرزهای پیشنهادی بریتانیا تعارض دارد. بدین مبنا ادعان می‌شود که در کنار ادعای ایسلند مبنی بر گسترش دامنه فلات قاره تا ۷۰۰ مایلی با استناد به ماده ۷۶ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاهای، بریتانیا این ادعا را زیر سؤال برده آنرا مغایر با ماده فوق‌الذکر بیان کرده که در هیچ شرایطی یک دولت ساحلی نمی‌تواند ادعای گسترش فلات قاره فراتر از ۳۵۰ مایلی از خط مبدأ دریای سرزمینی خود داشته باشد. کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره‌ای سازمان ملل^۳، که مسئولیت بررسی ادعاهای کشورها را بر عهده دارد، از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ میزبان مذاکراتی در ریکیاویک^۴، کپنهاگ^۵ و دوبلین^۶ بود، اما عدم ارائه ادعای رسمی ایسلند به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل حل مسئله را به تعویق انداخته است. این اختلاف فراتر از یک مسئله محلی است و پیامدهای گسترده‌ای برای صلح پایدار در اقیانوس اطلس شمالی دارد. پس از خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا^۷ (برگزیت)^۸ در سال ۲۰۲۰،

^۱ Heavy oil

نفت سنگین به نوعی از هیدروکربن مایع اشاره دارد که به دلیل ویسکوزیته (گرانروی) بالا و چگالی زیاد، در مقایسه با نفت خام سبک، کیفیت پایین‌تری محسوب می‌شود. معیار اصلی تعیین‌کننده سنگینی نفت، درجه API معیاری که چگالی نفت را نسبت به آب می‌سنجد است؛ به‌طوری که نفت سنگین معمولاً دارای درجه API کمتر از ۲۲.۳ است. ویژگی‌های اصلی نفت سنگین، غلظت بالا (جریان‌پذیری کم)، محتوای بالای گوگرد، فلزات سنگین (مانند نیکل و وانادیوم) و هیدروکربن‌های سنگین و پیچیده (آسفالتن و رزین) است که این ویژگی‌ها، استخراج، حمل‌ونقل و پالایش آن را بسیار پرهزینه، پیچیده و نیازمند فناوری‌های ویژه می‌کند. (Rig Zone, 2025)

^۲ Ukrain War

جنگ اوکراین و روسیه از فوریه ۲۰۲۲ با تجاوز نظامی روسیه به تمامیت ارضی اوکراین شروع و به یکی از پرهزینه‌ترین جنگ‌های مدرن برای دو طرف و کشورهای همسایه اروپایی تبدیل شد.

^۳ United Nations Commission on the Limits of the Continental Shelf, (CLCS)

^۴ Reykjavik

^۵ Copenhagen

^۶ Dublin

^۷ European Union

^۸ Brexit

تنش‌ها بین دو کشور تشدید شد. برای مثال، در سال ۲۰۱۹، اسکاتلند (به نمایندگی از بریتانیا) کشتی‌های ماهیگیری ايسلندی را از منطقه ۱۲ مایلی راک‌آل اخراج کرد و ايسلند در پاسخ، بر لزوم حل مسئله از طریق نهادهای حقوقی بین‌المللی مطابق بر اصول کنواسیون حقوق دریاهای تأکید کرد. این وضعیت نه تنها امنیت انرژی اروپا را تهدید کرده، بلکه می‌تواند به عنوان الگویی برای اختلافات مشابه در مناطق دیگر جهان، مانند دریای جنوب چین^۱ یا دریای خزر^۲، عمل کند. در چارچوب نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ^۳، صلح پایدار نیازمند عدالت در تقسیم منابع است، نه صرفاً نبود درگیری؛ بنابراین، عدم حل این تنش می‌تواند به "ژئوپلیتیک جنگ"^۴ منجر شود، جایی که کشورها برای کنترل منابع دریایی رقابت می‌کنند.

با توجه به این زمینه، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که ابعاد حقوقی، زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی این اختلاف چگونه بر صلح پایدار تأثیر گذاشته و چرا رویکردهای فعلی برای حل موضوع ناکافی هستند. اهداف این مقاله عبارتند از: بررسی تحلیلی ادعاهای حقوقی بر اساس کنواسیون حقوق دریاهای، تحلیل تأثیرات زیست‌محیطی اکتشاف نفت بر اکوسیستم اقیانوس اطلس، ارزیابی نقش عوامل سیاسی مانند برگزیت، و پیشنهاد راهکارهای ژئوپلیتیکی برای میانجی‌گری. سؤالات پژوهش شامل این موارد است: چگونه ادعاهای فلات قاره‌ای ايسلند با اصول عدالت در حقوق دریاهای تعارض دارد؟ تأثیر تغییرات آب و هوایی بر دسترسی به منابع نفتی چگونه تنش‌ها را تشدید می‌کند؟ و نقش سازمان‌های بین‌المللی مانند کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل در تبدیل این اختلاف به فرصت صلح چقدر است؟ در این راستا فرضیه‌های این پژوهش مستقیماً با سؤالات مطرح‌شده مرتبط هستند و بر پایه تحلیل اولیه ادبیات تدوین شده‌اند. فرضیه اول، مرتبط با سؤال "چگونه ادعاهای فلات قاره‌ای ايسلند با اصول عدالت در حقوق دریاهای تعارض دارد؟"، بیان می‌دارد که ادعاهای گسترده ايسلند بیشتر ریشه در ملاحظات ژئوپلیتیکی (مانند امنیت اقتصادی پس از بحران مالی ۲۰۰۸) دارد تا اصول حقوقی کنواسیون حقوق دریاهای، که این امر می‌تواند به عدم تعادل در تقسیم منابع منجر شود. فرضیه دوم، در پاسخ به

برگزیت (Brexit) که ترکیبی از دو واژه Britain و Exit است، به فرآیند خروج پادشاهی متحد بریتانیا از اتحادیه اروپا (EU) اشاره دارد. این روند تاریخی که پس از یک همه‌پرسی در ۲۳ ژوئن ۲۰۱۶ که در آن ۵۱.۹٪ از رای‌دهندگان به خروج رأی دادند، کلید خورد، در نهایت در ۳۱ ژانویه ۲۰۲۰ به طور رسمی محقق شد و به دنبال آن یک دوره گذار برای مذاکره بر سر شرایط جدید رابطه به پایان رسید (Oxford Scholastica Academy, 2025).

¹ South China Sea

² Caspian Sea

³ Johan Galtung's Positive Peace Theory

⁴ Geopolitics of War

سؤال "تأثیر تغییرات آب و هوایی بر دسترسی به منابع نفتی چگونه تنش‌ها را تشدید می‌کند؟"، پیشنهاد می‌کند که ذوب یخ‌های قطبی و افزایش طوفان‌ها نه تنها اکتشاف را دشوارتر می‌کند، بلکه با کاهش منابع ماهیگیری، رقابت بر سر منابع نفتی را افزایش داده و صلح پایدار را تهدید می‌کند. فرضیه سوم، مرتبط با سؤال "نقش سازمان‌های بین‌المللی مانند کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل در تبدیل این اختلاف به فرصت صلح چقدر است؟"، عنوان می‌دارد که مکانیسم‌های کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل، اگر با میانجی‌گری فعال (مانند مذاکرات چهارجانبه) همراه شود، می‌تواند تنش‌ها را به همکاری تبدیل کند، اما عدم تعهد ایسلند به ارائه ادعای رسمی، این پتانسیل را محدود کرده است.

با وجود پژوهش‌های متعددی که تاکنون بر روی اختلافات دریایی در اقیانوس اطلس شمالی انجام شده، شکاف‌های پژوهشی قابل توجهی وجود دارد. بیشتر مطالعات موجود، که تنش‌های راک‌آل را به عنوان یک "مشکل فوق‌العاده پیچیده" بررسی کرده، عمدتاً بر جنبه‌های حقوقی و تاریخی تمرکز داشته‌اند و کمتر به تعامل میان ابعاد زیست‌محیطی و ژئوپلیتیکی پرداخته‌اند. همچنین، پژوهش‌های پس از برگزیت، اغلب به پیامدهای سیاسی کوتاه‌مدت محدود شده‌اند و تأثیرات بلندمدت بر صلح پایدار، به ویژه در چارچوب تغییرات آب و هوایی و امنیت انرژی اروپا، نادیده گرفته شده است. این شکاف‌ها به ویژه در ادبیات فارسی برجسته بوده چرا که مطالعات ژئوپلیتیکی دریایی بیشتر بر مناطق خاورمیانه تمرکز دارند و الگوهای اقیانوس اطلس به عنوان مقایسه‌ای برای سیاست خارجی ایران کمتر بررسی شده‌اند. بنابراین، پژوهش حاضر با پر کردن این خلأ، به بررسی عمیق تعامل میان عوامل حقوقی، زیست‌محیطی و سیاسی می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه این تنش‌ها می‌توانند به عنوان الگویی برای مدیریت اختلافات منابع در خلیج فارس^۱ و دریای خزر عمل کنند.

۱. ادبیات تحقیق

مرور ادبیات مرتبط با اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال نشان‌دهنده تمرکز پژوهش‌های پیشین بر جنبه‌های حقوقی، تاریخی و اقتصادی این مسئله است، در حالی که ابعاد زیست‌محیطی و پیامدهای بلندمدت بر صلح پایدار کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این بخش با بررسی سیستماتیک مقالات علمی، گزارش‌ها و کتاب‌های مرتبط، خلأهای موجود را برجسته کرده و پایه‌ای

^۱ Persian Gulf

برای تحلیل عمیق پژوهش حاضر فراهم می‌آورد. ادبیات موجود را می‌توان به سه دسته اصلی: مطالعات حقوقی و تاریخی، پژوهش‌های اقتصادی و اکتشافی، و تحلیل‌های زیست‌محیطی و ژئوپلیتیکی تقسیم کرد.

در حوزه مطالعات حقوقی و تاریخی، پژوهش‌های متعددی بر ادعاهای حاکمیتی بر راک‌آل و فلات قاره‌ای تمرکز دارند. برای مثال، سیمونز^۱ (۱۹۹۸) در تحلیلی از اختلافات ایرلند و بریتانیا بر سر راک‌آل، بر اساس کنواسیون حقوق دریاها، استدلال می‌کند که راک‌آل به عنوان یک "صخره" نمی‌تواند منطقه انحصاری اقتصادی برای بریتانیا ایجاد کند، که این امر ادعاهای بریتانیا را محدود می‌کند. این پژوهش نشان می‌دهد که توافق ۱۹۸۸ میان بریتانیا و ایرلند، که راک‌آل را نادیده می‌گیرد، توسط ایسلند و دانمارک نیز رد شده و منجر به تنش‌های مداوم در طول دهه‌های گذشته شده است. (Symmons, 1998: 8-11)

این مطالعات تاریخی، مانند مقاله‌ی منتشر شده در آیریش تایمز^۲ (۲۰۱۹)، ریشه تنش‌ها را به قرن نوزدهم برمی‌گردانند و نشان می‌دهند که تنش ژئوپلیتیکی در راک‌آل نمادی از رقابت‌های استعماری است که دولت بریتانیا پس از از دست دادن مناطق بسیار زیادی از قلمرو استعماری خود پس از جنگ جهانی دوم^۳ مجبور به بهره‌برداری از منابع هیدروکربنی این ناحیه شده است. (Irish Times, 2019: 3-5)

در زمینه پژوهش‌های اقتصادی و اکتشافی، مرور ادبیات بر پتانسیل منابع هیدروکربنی و چالش‌های فنی تمرکز دارد. مقاله‌ای به چالش‌های اکتشاف در بخش بریتانیایی حوضه راک‌آل را بررسی و اشاره می‌کند که تنها ۱۲ چاه اکتشافی از سال ۱۹۸۰ حفاری شده، که به دلیل سنگ‌های آتشفشانی و آب‌های عمیق امکان حفاری بیشتر با تجهیزات مدرن فعلی وجود ندارد. این پژوهش تخمین می‌زند که ذخایر قابل استخراج نفت در این ناحیه حدود ۲.۵ میلیارد بشکه باشد، اما عوامل ژئوپلیتیکی مانند ادعاهای ایسلند (تا ۷۰۰ مایلی جنوب) مانع سرمایه‌گذاری خارجی می‌شوند. (Wang, 2001: 6-9)

همچنین، گزارش آکادمی زمین‌شناسی بریتانیا^۴ ساختار زمین‌شناختی حوضه را بررسی و نشان می‌دهد که این منطقه بخشی از حاشیه اقیانوس اطلس با پتانسیل گاز و نفت فراوان بوده، اما اختلافات مرزی توسعه را به تعویق انداخته است. این گزارش تاکید می‌کند که مطالعات اقتصادی اغلب جنبه‌های زیست‌محیطی، مانند تأثیر اکتشاف بر اکوسیستم دریایی را نادیده می‌گیرند، که پژوهش حاضر با تلفیق

¹ Simmons

² Irish Times

³ World War II

⁴ British Academy of Geology

هیدروپلیتیک به آن می‌پردازد. (British Geological Survey, 2000: 16-17) از سوی دیگر، تحلیل‌های زیست‌محیطی و ژئوپلیتیکی اخیرتر بر "مشکلات فوق‌العاده پیچیده" تمرکز دارند. مقاله‌ای از جانسون و همکاران در مجله مرزهای علوم دریایی^۱ تنش‌های راک‌آل را به عنوان یک مسئله حاکمیت دریایی توصیف می‌کند که شامل ماهیگیری، نفت و حفاظت از منابع دریایی است، و پیشنهاد می‌کند که مذاکرات چهارجانبه (۲۰۰۷-۲۰۱۱) ناکافی بوده، زیرا ایسلند ادعای رسمی به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل ارائه نکرده است. این پژوهش تأکید می‌کند که تغییرات آب و هوایی، مانند افزایش طوفان‌ها، اکتشاف را دشوارتر و رقابت را افزایش می‌دهد. در مجموع، ادبیات موجود نشان‌دهنده تمرکز بر جنبه‌های حقوقی و اقتصادی است، اما تعامل میان ابعاد زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی کمتر بررسی شده است. پژوهش حاضر با تحلیل محتوای اسنادی و تلفیق نظریه‌ها، این خلأها را پر کرده و پیشنهادهایی برای صلح پایدار ارائه می‌دهد. (Johnson et al, 2019: 7-9)

نوآوری پژوهش حاضر در رویکرد میان‌رشته‌ای آن نهفته است. برخلاف مطالعات قبلی که اغلب توصیفی بوده‌اند، این مقاله با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای اسنادی، داده‌های حقوقی مانند اسناد کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل را با مدل‌های نظری صلح مثبت یوهان گالتونگ ترکیب کرده تا نشان دهد چگونه عدالت در تقسیم منابع می‌تواند از "ژئوپلیتیک جنگ" به "ژئوپلیتیک صلح"^۲ انتقال یابد. علاوه بر این، نوآوری در پیوند دادن این اختلاف به زمینه‌های معاصر مانند تأثیر برگزیت بر ادعاهای بریتانیا و نقش فناوری‌های نوین اکتشاف (مانند هوش مصنوعی در نقشه‌برداری دریایی) است که در ادبیات موجود کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۲. چارچوب نظری پژوهش

به منظور تحلیل عمیق اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، این پژوهش از ترکیبی از نظریه‌های ژئوپلیتیک، صلح مثبت و هیدروپلیتیک^۳ بهره می‌گیرد. این چارچوب نظری

^۱ Journal of Frontiers in Marine Sciences

^۲ Geopolitics of Peace

^۳ Hydro politics

هیدروپلیتیک که گاهی با عنوان «سیاست آب» نیز شناخته می‌شود، به مطالعه‌ی روابط پیچیده‌ی بین ژئوپلیتیک، قدرت و منابع آب شیرین (از جمله رودخانه‌های مرزی، آب‌های زیرزمینی مشترک و دریاچه‌ها) می‌پردازد. این شاخه از دانش تحلیل می‌کند که چگونه دسترسی، کنترل و توزیع منابع آب محدود، می‌تواند منبع همکاری، تنش یا حتی درگیری بین کشورها، ایالت‌ها یا گروه‌های مختلف باشد (Mahlakeng, 2019: 3-4).

چندرشته‌ای طراحی شده تا تعامل میان ابعاد حقوقی، زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی را توضیح دهد. در این راستا نظریه ژئوپلیتیک کلاسیک^۱ هافورد مک‌کیندر^۲، به‌ویژه مفهوم هارتلند^۳، چارچوبی برای درک اهمیت استراتژیک منطقه راک‌آل و حوضه هاتون-راک‌آل ارائه می‌دهد. مک‌کیندر در سال ۱۹۰۴ استدلال کرد که کنترل بر مناطق کلیدی جغرافیایی، به‌ویژه در حوزه‌های دریایی و منابع طبیعی، قدرت جهانی را تعیین می‌کند. (Fettweis, 2000: 3-5) در این پژوهش، راک‌آل به‌عنوان یک "هارتلند دریایی"^۴ کوچک اما استراتژیک در اقیانوس اطلس شمالی دیده می‌شود، که کنترل آن می‌تواند بر امنیت انرژی اروپا تأثیر بگذارد. ادعاهای بریتانیا و ایسلند بر فلات قاره‌ای این منطقه را می‌توان به‌عنوان تلاشی برای تسلط ژئوپلیتیکی بر منابع هیدروکربنی^۵ تفسیر کرد، که با افزایش تقاضای انرژی پس از بحران‌هایی مانند جنگ اوکراین تشدید شده است. این نظریه به تحلیل سؤال "چگونه ادعاهای فلات قاره‌ای ایسلند با اصول عدالت در حقوق دریاها تعارض دارد؟"^۶ کمک می‌کند، زیرا نشان می‌دهد که این ادعاها ممکن است بیشتر از منطق قدرت‌محور رئالیستی^۷ ناشی شوند.

همچنین نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ، که صلح را نه تنها به‌عنوان نبود جنگ (صلح منفی) بلکه به‌عنوان وجود عدالت، همکاری و رفع نابرابری‌ها تعریف می‌کند، چارچوبی برای تحلیل پیامدهای این اختلاف بر صلح پایدار ارائه می‌دهد. گالتونگ در نظریه خود تأکید می‌کند که درگیری‌های منابع، مانند نفت، زمانی به صلح پایدار منجر می‌شوند که تقسیم عادلانه منابع و همکاری بین‌المللی برقرار شود. (Ercoşkun, 2021: 2-6) در این پژوهش، تنش‌های بریتانیا و ایسلند به‌عنوان مانعی برای صلح مثبت دیده می‌شوند، زیرا ادعاهای یک‌جانبه (مانند ادعای گسترده ایسلند تا ۷۰۰ مایلی جنوب) می‌توانند به نابرابری در دسترسی به منابع منجر شوند. از سوی دیگر نظریه هیدروپلیتیک، که به مطالعه سیاست‌های مرتبط با منابع آب و دریایی می‌پردازد، چارچوبی برای تحلیل تعاملات زیست‌محیطی و سیاسی در این اختلاف ارائه می‌دهد. بر اساس تعریف آرون ولف^۷، هیدروپلیتیک شامل مدیریت منابع آبی مشترک و

¹ Classical geopolitical theory

² Hufford Mackinder

³ Heartland

هارتلند یا «سرزمین قلب»، یک مفهوم بنیادین در ژئوپلیتیک کلاسیک است که توسط مکیندر، جغرافیدان انگلیسی، در اوایل قرن بیستم و در سال ۱۹۰۴ میلادی ارائه شد. این نظریه بر این ایده استوار است که کنترل منطقه‌ای خاص در اوراسیا می‌تواند کلید سلطه بر جهان باشد Amoghavarsha Ias (Academy, 2025).

⁴ Marine Heartland

⁵ Hydrocarbon resources

⁶ Realism

⁷ Aaron Wolf

تأثیر آن بر روابط بین‌الملل است. در منطقه راک‌آل، منابع نفتی و ماهیگیری به‌عنوان منابع مشترک دریایی، تحت تأثیر اکتشاف و تغییرات آب و هوایی قرار دارند. این نظریه بیان می‌دارد که کاهش منابع ماهیگیری (به دلیل گرمایش جهانی) و دشواری‌های اکتشاف نفت (به دلیل طوفان‌های شدید) می‌تواند رقابت را افزایش دهند. هیدروپلیتیک همچنین بر اهمیت توافق‌های بین‌المللی مانند کنوانسیون حفاظت از محیط زیست^۱ برای حفاظت از محیط زیست دریایی تأکید می‌کند، که می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای کاهش تنش‌ها عمل کند. تلفیق این سه نظریه امکان تحلیل چندبعدی را فراهم می‌کند. (Brethaut et al, 2022: 7-11)، نظریه ژئوپلیتیک کلاسیک، انگیزه‌های رئالیستی کشورها را توضیح، نظریه صلح مثبت راهکارهای عدالت‌محور را پیشنهاد، و هیدروپلیتیک تعاملات زیست‌محیطی و سیاسی را روشن می‌سازد. این چارچوب نظری، برخلاف رویکردهای تک‌بعدی در مطالعات قبلی، به پژوهش اجازه می‌دهد تا از توصیف صرف فراتر رود و الگوهای پنهان (مانند تأثیر قدرت نرم^۲ بریتانیا یا ملاحظات اقتصادی ایسلند پس از بحران مالی ۲۰۰۸) را کشف کند.

۳. روش پژوهش

این پژوهش با هدف تحلیل عمیق اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، از روش تحلیل محتوای اسنادی کیفی^۴ استفاده می‌کند. تحلیل محتوای اسنادی امکان بررسی دقیق منابع

^۱ OSPAR Convention

کنوانسیون OSPAR که نام آن از ترکیب کنوانسیون‌های «اسلو» (Oslo) و «پاریس» (Paris) گرفته شده است) پیمانی بین‌المللی است که با هدف حفاظت از محیط زیست دریایی در شمال شرقی اقیانوس اطلس در سال ۱۹۹۲ به تصویب رسید و در سال ۱۹۹۸ جایگزین دو کنوانسیون قبلی Oslo (1972) و Paris (1974) شد. این کنوانسیون چارچوبی جامع و یکپارچه برای پیشگیری و کاهش آلودگی ناشی از تمام منابع و فعالیت‌های انسانی مؤثر بر دریا (از جمله منابع زمین‌پایه، فراساحل، تخلیه زباله و فعالیت‌های هسته‌ای) فراهم می‌آورد و همچنین بر حفاظت از اکوسیستم‌ها و تنوع زیستی دریایی تأکید دارد (OSPAR Commission, 2025).

^۲ Soft power

قدرت نرم مفهومی است که توسط جوزف نای، نظریه‌پرداز آمریکایی روابط بین‌الملل، ارائه شد و به توانایی یک کشور برای ترغیب و جذب دیگران بدون استفاده از زور یا پاداش‌های مالی (اجبار و تطمیع) اشاره دارد. برخلاف «قدرت سخت» (Hard Power) که مبتنی بر توان نظامی و اقتصادی است، قدرت نرم از طریق جذابیت فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و سیاست‌های خارجی یک ملت نفوذ می‌کند. منابع قدرت نرم شامل میراث فرهنگی، سبک زندگی، پیشرفت‌های علمی، آموزشی، دیپلماسی عمومی و حتی مدل اقتصادی و اجتماعی یک کشور است (Diplo, 2025).

^۳ 2008 Financial Crisis

بحران مالی ۲۰۰۸ یک فروپاشی گسترده نظام مالی جهانی بود که از بازار مسکن ایالات متحده آغاز شد و به سرعت به عنوان شدیدترین بحران اقتصادی هزاره جدید در سراسر جهان گسترش یافت. علت ریشه‌ای این بحران، ترکیب «حباب مسکن» در آمریکا بود که با گسترش وام‌های پرریسک بانک لیمین برادرس توسط «وام‌های رهنی، سفته‌بازی گسترده در بازار مسکن و توسعه ابزارهای مالی پیچیده و نامشخص مانند «اوراق بهادار با پشتوانه رهنی» (Mortgage-Backed Securities - MBS) و «مبادله نکل اعتباری» (Credit Default Swaps - CDS) تشدید شد. سرانجام این بحران با خرید اوراق قرضه ایالات متحده توسط چین و تزریق پول به سیستم بانکی پس از چند سال پایان یافت. (Britannica Money, 2025)

^۴ Qualitative Documentary Content Analysis

ثانویه را فراهم آورده تا الگوهای حقوقی، زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی این اختلاف شناسایی و تحلیل شوند. این روش شامل جمع‌آوری نظام‌مند منابع ثانویه، کدگذاری داده‌ها و تحلیل آن‌ها در چارچوب‌های نظری ژئوپلیتیک کلاسیک، صلح مثبت و هیدروپلیتیک است. برخلاف روش‌های کمی که نیازمند داده‌های عددی گسترده‌اند، تحلیل محتوای اسنادی امکان بررسی متون حقوقی مانند اسناد کنواسیون حقوق دریاهای، گزارش‌های رسمی نظیر مطالعات زمین‌شناسی بریتانیا و مقالات علمی را فراهم می‌کند تا به پرسش‌های اصلی پاسخ داده شود. داده‌های پژوهش از منابع ثانویه معتبر گردآوری می‌شوند که شامل اسناد حقوقی (اسناد کنوانسیون حقوق دریاهای، گزارش‌های کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل و توافق‌نامه‌هایی چون توافق بریتانیا-ایرلند ۱۹۸۸، مقالات علمی منتشرشده در پایگاه‌های معتبر مانند گوگل اسکالر^۲، اسکوپوس^۳ و گزارش‌های رسمی دولت بریتانیا و ایسلند درباره فلات قاره است.

۴. بعد حقوقی: تحلیل ادعاهای فلات قاره‌ای در چارچوب کنوانسیون حقوق دریاهای

تحلیل بعد حقوقی اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال^۴، بر پایه کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاهای (کنواسیون حقوق دریاهای) استوار است، که در سال ۱۹۸۲ تصویب و در سال ۱۹۹۴ لازم‌الاجرا گردید. این کنوانسیون، به عنوان "قانون اساسی اقیانوس‌ها"، چارچوبی برای تعیین حقوق کشورهای ساحلی در مناطق دریایی، از جمله فلات قاره‌ای که اجازه بهره‌برداری از منابع زیربستری مانند نفت و گاز را می‌دهد فراهم می‌کند. ماده ۷۶ کنواسیون حقوق دریاهای فلات قاره‌ای را به عنوان ادامه طبیعی قلمرو خشکی کشور ساحلی تا لبه بیرونی حاشیه قاره‌ای تعریف می‌کند، که می‌تواند تا ۳۵۰ مایل دریایی از خط مبدأ، مشروط به ارائه داده‌های علمی به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره‌ای (کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل) گسترش یابد. (AI Hinai, 2015: 18-24) در مورد راک‌آل، ماده ۱۲۱(۳) کنواسیون حقوق دریاهای تصریح می‌کند که "صخره‌هایی که قادر به حمایت از زندگی انسانی یا فعالیت اقتصادی مستقل نیستند، نمی‌توانند منطقه اقتصادی انحصاری یا فلات قاره‌ای داشته باشند"، که این امر ادعاهای بریتانیا را محدود کرده است. (SPICe Spotlight, 2019) ادعاهای بریتانیا بر راک‌آل ریشه در سال ۱۹۵۵ دارد، زمانی که مالکیت این

¹ Convention on the Law of the Sea

² Google Scholar

³ Scopus

⁴ North Sea

صخره را به دلایل امنیت ملی در دوران جنگ سرد ادعا و در سال ۱۹۷۲ با قانون جزیره راک آل آن را بخشی از اسکاتلند اعلام کرد. با این حال، در سال ۱۹۹۷، بریتانیا تحت فشار کنواسیون حقوق دریاها موضع خود را تغییر داد و پذیرفت که راک آل یک "صخره" است و نمی تواند منطقه انحصاری اقتصادی یا فلات قاره ای مستقل ایجاد کند. این تغییر، که توسط وزارت امور خارجه بریتانیا^۱ در پاسخ به درخواست های آزادی اطلاعات تأیید شده، تنها یک منطقه سرزمینی ۱۲ مایلی دریایی را حفظ کرد، که عمدتاً برای ماهیگیری استفاده می شود. (Fettweis, 2000: 8) با این حال تا به امروز، بریتانیا ادعای فلات قاره ای خود را برای بهره برداری منابع نفتی، بر اساس ادامه طبیعی از ساحل اسکاتلند و نه راک آل توجیه می کند که در این موضع در سال ۲۰۰۹ ادعای رسمی خود را به کمیسیون محدودیت های فلات قاره سازمان ملل ارائه داد، که شامل حوضه هاتون-راک آل می شد. این ادعا، که تا ۳۵۰ مایل دریایی گسترش می یابد، با داده های موجود زمین شناسی حمایت می شود، اما نیازمند توافق سیاسی با کشورهای همسایه جهت بهره برداری از منابع هیدروکربنی است. (Sovereign Limit, 2022)

ایسلند، به عنوان یکی از چهار کشور درگیر (همراه با ایرلند و دانمارک به قیومیت جزایر فارو)، ادعای گسترده ای بر فلات قاره ای دارد که بر اساس قوانین داخلی از سال ۱۹۸۵ وضع شده و تا ۶۰ مایل دریایی از پای فلات قاره ای گسترش می یابد. این ادعا کل حوضه هاتون-راک آل را به عنوان بخشی از فلات قاره ای ایسلند دانسته و تا حدود ۷۰۰ مایلی جنوب ساحل ایسلند پیش می رود، که مستقیماً با ادعاهای بریتانیا تعارض دارد. ایسلند توافق ۱۹۸۸ میان بریتانیا و ایرلند را رد کرده، که این توافق خود منطقه انحصاری اقتصادی حوزه راک آل را نادیده می گیرد و مرزهای فلات قاره ای را بر اساس اصل میانه^۲ تقسیم می کند. بر اساس تحلیل های حقوقی، ادعاهای ایسلند با ماده ۷۶ (۸) کنواسیون حقوق دریاها تعارض دارند، زیرا هنوز ادعای رسمی به کمیسیون محدودیت های فلات قاره سازمان ملل ارائه نکرده، که این امر توافق سیاسی در مذاکرات چهارجانبه (۲۰۱۱-۲۰۰۷) را هم بی اثر کرده است. عدم ارائه ادعا توسط ایسلند، که تا اوت ۲۰۲۵ ادامه دارد، به عنوان استراتژی برای جلوگیری از ایجاد سابقه حقوقی^۳ تفسیر می شود. (Iceland Government.no, 2025) نقد حقوقی این اختلاف بر اصل عدالت^۴ در تقسیم فلات قاره ای تمرکز دارد، که توسط دیوان بین المللی دادگستری^۵ در پرونده هایی مانند نروژ-دانمارک

¹ British Foreign Office

² equidistance

³ Precedent Legal background

⁴ Equity

⁵ International Court of Justice – ICJ

(۱۹۹۳) تأکید شده است. در این پرونده، دیوان بین‌المللی دادگستری اصل میانه را با توجه به عوامل خاص جغرافیایی تنظیم کرده، که می‌تواند الگویی برای راک‌آل باشد. بر طبق اسناد حقوقی، ادعاهای ایسلند، که بر اساس داده‌های زمین‌شناسی گسترده (مانند بررسی ۱.۳ میلیون کیلومتر مربع در سال ۲۰۰۱) است، عدالت را نقض کرده، زیرا دسترسی بریتانیا به منابع حوضه را محدود می‌کند. (Wang, 2001: 19-22)

علاوه بر این، پس از برگزیت در ۲۰۲۰، بریتانیا حقوق خود برای اعمال قوانین ماهیگیری در منطقه ۱۲ مایلی راک‌آل را تقویت کرده، که به موجب آن در سال ۲۰۲۳ منجر به تنش با جمهوری ایرلند شد، اما ایسلند بر لزوم حل مناقشه از طریق کنواسیون حقوق دریاها تأکید کرد. این وضعیت نشان‌دهنده تعارض میان حاکمیت ملی و تعهدات بین‌المللی است، که کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل نمی‌تواند بدون توافق همه طرف‌ها مرزها را تعیین کند. در واقع، بعد حقوقی این اختلاف، پتانسیل ارجاع به نهادهایی مانند دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها^۱ را دارد، که رئیس فعلی آن، توماس هیدار^۲ از ایسلند، می‌تواند نقش میانجی داشته باشد. با این حال، تا ماه اوت ۲۰۲۵، هیچ اقدام رسمی برای داوری صورت نگرفته، و تنش‌ها در سطح دیپلماتیک باقی مانده‌اند. این عدم پیشرفت، بر اساس ماده ۲۸۳ کنواسیون حقوق دریاها که بر حل مسالمت‌آمیز تأکید دارد، می‌تواند به عنوان مانعی برای صلح پایدار دیده شود، زیرا بهره‌برداری از منابع نفتی بدون مرزهای حقوقی قطعی ممکن نیست. (Government.no, 2025)

۵. بعد زیست‌محیطی: پیامدهای اکتشاف نفت بر اکوسیستم اقیانوس اطلس و صلح پایدار

اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، به‌ویژه در حوضه هاتون-راک‌آل، نه تنها ابعاد حقوقی و سیاسی دارد، بلکه پیامدهای زیست‌محیطی عمیقی را نیز به همراه می‌آورد که بر اکوسیستم اقیانوس اطلس شمالی و صلح پایدار تأثیر می‌گذارد. اکتشاف و بهره‌برداری از منابع هیدروکربنی در این منطقه با چالش‌های زیست‌محیطی متعددی مواجه است که از شرایط سخت آب و هوایی، حساسیت اکوسیستم‌های دریایی و تأثیرات تغییرات اقلیمی ناشی می‌شود. این بخش، با تکیه بر

دادگاه بین‌المللی دادگستری که معمولاً به عنوان «دیوان جهانی» شناخته می‌شود، رکن قضایی اصلی سازمان ملل متحد است که مقر آن در لاهه، هلند قرار دارد. وظیفه اصلی این دادگاه حل و فصل اختلافات حقوقی بین کشورهای عضو (طرفین دعوا) بر اساس اصول حقوق بین‌الملل است و همچنین ارائه نظرات مشورتی به نهادهای مجاز سازمان ملل را بر عهده دارد.

¹ International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS

² Thomas Hydar

چارچوب هیدروپلیتیک و کنوانسیون‌های بین‌المللی مانند حفاظت از محیط زیست دریایی، تأثیرات زیست‌محیطی این اختلاف را تحلیل و نشان می‌دهد که چگونه این عوامل می‌توانند تنش‌های ژئوپلیتیکی را تشدید کنند یا به فرصت‌هایی برای همکاری منطقه‌ای تبدیل شوند. (International Institute for Law of the Sea Studies, 2021)

حوضه هاتون-راک‌آل، واقع در عمق‌های بیش از ۱۰۰۰ متری اقیانوس اطلس، بخشی از اکوسیستم حساس دریایی است که شامل گونه‌های متنوع زیستی مانند مرجان‌های آب سرد و ماهیان مهاجر (مانند ماهی کاد^۱) می‌شود. اکتشاف نفت در این منطقه، که با حفاری‌های عمیق و استفاده از فناوری‌های لرزه‌نگاری همراه است، خطراتی مانند آلودگی نفتی، اختلال در زیستگاه‌های دریایی و افزایش ضایعات پلاستیکی دریایی را به دنبال دارد. (Turek, 2021: 9-12) مطالعات نشان می‌دهد که فعالیت‌های اکتشافی در این حوضه می‌توانند به تخریب مرجان‌های آب سرد منجر شوند، که نقش کلیدی در زنجیره غذایی دریایی دارند. این پژوهش تأکید می‌کند که منطقه راک‌آل بخشی از اکوسیستم تحت حفاظت کنوانسیون حفاظت از محیط زیست دریایی است، که کشورهای عضو (شامل بریتانیا و ایسلند) را ملزم به کاهش تأثیرات زیست‌محیطی می‌کند. با این حال، اختلافات مرزی مانع اجرای هماهنگ این تعهدات شده است. (Johnson et al, 2019: 3-7)

تغییرات اقلیمی یکی از عوامل کلیدی تشدیدکننده چالش‌های زیست‌محیطی در این منطقه است. افزایش دمای اقیانوس‌ها و ذوب یخ‌های قطبی، به‌ویژه در نزدیکی ایسلند، الگوهای مهاجرت ماهیان را تغییر داده و منابع ماهیگیری را کاهش داده است، که این امر رقابت بر سر منابع نفتی را افزایش می‌دهد. گزارش‌های هیئت بین‌دولتی تغییر اقلیم^۲، ۲۰۲۳ نشان می‌دهند که اقیانوس اطلس شمالی با افزایش شدت طوفان‌ها و امواج بلند مواجه است، که اکتشاف نفت را دشوارتر و پرهزینه‌تر می‌کند. این شرایط، که در گزارش زمین‌شناسی بریتانیا نیز به‌عنوان مانع فنی ذکر شده، خطر حوادث زیست‌محیطی مانند نشت نفت را افزایش می‌دهد. (British Geological Survey, 2000: 17) برای مثال، نشت نفت در آب‌های عمیق می‌تواند اثرات فاجعه‌باری مشابه نشت دیپ‌واتر هورایزن^۳ (۲۰۱۰) داشته باشد، که به اکوسیستم خلیج

^۱ Cod fish

^۲ Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC

^۳ Deepwater Horizon Spill Disaster

فاجعه نشت دیپ‌واتر هورایزن که به عنوان بدترین فاجعه زیست‌محیطی دریایی در تاریخ صنعت نفت شناخته می‌شود، در ۲۰ آوریل ۲۰۱۰ در خلیج مکزیک رخ داد. این حادثه در نتیجه انفجار و غرق شدن سکوی حفاری نیمه‌شناور «دیپ‌واتر هورایزن» که تحت اجاره شرکت بریتیش پترولیوم (BP) بود، اتفاق افتاد. انفجار منجر به مرگ ۱۱ کارگر و آسیب دیدگی ۱۷ نفر دیگر شد و پس از غرق شدن سکو، یک چاه نفتی در عمق حدود ۱۵۰۰ متری بستر

مکزیک^۱ آسیب جدی وارد کرد. این تهدیدات زیست محیطی، به ویژه در منطقه‌ای با جریان‌های اقیانوسی قوی، می‌تواند فراتر از مرزهای ملی گسترش یابد و کشورهای همسایه را تحت تأثیر قرار دهند. (National Wildlife Federation, 2025) از منظر هیدروپلیتیک، کاهش منابع ماهیگیری به دلیل گرمایش جهانی، ایسلند را به سمت تأکید بیشتر بر منابع نفتی سوق داده است، زیرا اقتصاد این کشور پس از بحران مالی ۲۰۰۸ به شدت به منابع طبیعی وابسته است. این موضوع، که در تحلیل‌های زمین شناسان نیز مکرراً تأکید شده است. از سوی دیگر، این رقابت با اصل صلح مثبت گالتونگ در تضاد است، که بر تقسیم عادلانه منابع برای جلوگیری از درگیری تأکید دارد. ایسلند، با ادعای گسترده فلات قاره‌ای تا ۷۰۰ مایلی جنوب، ممکن است به دنبال جبران کاهش منابع ماهیگیری باشد، اما این ادعاها می‌تواند به تخریب بیشتر اکوسیستم دریایی منجر شوند، زیرا اکتشاف بدون هماهنگی منطقه‌ای نظارت زیست محیطی را تضعیف می‌کند. (European Parliament, 2021)

کنوانسیون حفاظت از محیط زیست دریایی، که بریتانیا و ایسلند هر دو عضو آن هستند، چارچوبی برای حفاظت از محیط زیست دریایی ارائه می‌دهد، اما اختلافات مرزی اجرای آن را دشوار کرده است. برای مثال، مناطق حفاظت‌شده دریایی^۲ تحت کنوانسیون حفاظت از محیط زیست دریایی، که برای حفاظت از مرجان‌ها و گونه‌های در معرض خطر طراحی شده‌اند، نمی‌توانند در مناطقی با مرزهای حقوقی نامشخص به طور مؤثر اعمال شوند. مطالعات نشان می‌دهد که ایجاد مناطق توسعه مشترک^۳ می‌تواند راهکاری برای هماهنگی اکتشاف نفت با حفاظت زیست محیطی باشد، اما این نیازمند توافق حقوقی است که هنوز به دست نیامده. این عدم هماهنگی نه تنها اکوسیستم را تهدید می‌کند، بلکه می‌تواند تنش‌های ژئوپلیتیکی را تشدید کرده، زیرا کشورهای درگیر اولویت‌های ملی را بر تعهدات بین‌المللی ترجیح می‌دهند. (Daw et al, 2009: 109-117) در واقع، بعد زیست محیطی این اختلاف فرصت‌هایی برای همکاری منطقه‌ای ارائه می‌دهد که می‌تواند به صلح پایدار منجر شود. مدل‌های موفق مانند توافق نروژ و روسیه در دریای بarents^۴ (۲۰۱۰)، که اکتشاف نفت را با حفاظت زیست محیطی ترکیب کرد،

دریا دچار نشی شد که به مدت ۸۷ روز ادامه یافت که بر اساس برآوردها، حدود ۴.۹ میلیون بشکه (۷۸۰ میلیون لیتر) نفت خام را به دریا وارد کرد. این فاجعه پیامدهای ویرانگری از جمله: آلودگی گسترده سواحل چندین ایالت آمریکا، نابودی اکوسیستم‌های دریایی، تلفات عظیم جانوری (از جمله پرندگان، پستانداران دریایی و آبزیان) و آسیب‌های پایدار به صنایع ماهیگیری و گردشگری منطقه به همراه داشت. (National Wildlife Federation, 2025)

¹ Gulf of Mexico

² Marine Protected Areas –MPAs

³ Joint Development Zones

⁴ The Norway-Russia Barents Sea Agreement

نشان می‌دهد که همکاری در قالب توافق‌های مشترک می‌تواند هم بهره‌برداری اقتصادی و هم حفاظت از اکوسیستم را تضمین کند. (Huang et al, 2021: 8-11)

۶. بعد سیاسی: تأثیر سیاست‌های داخلی و برگزیت بر تنش‌های منابع دریایی

اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، به‌ویژه در حوضه هاتون-راک‌آل، جنبه‌های سیاسی عمیقی دارد که ریشه در تغییرات ساختاری مانند خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا (برگزیت) و سیاست‌های داخلی کشورها دارد. این تنش‌ها نه تنها بر حاکمیت ارضی تمرکز دارند، بلکه بر دسترسی به منابع اقتصادی و روابط دیپلماتیک میان کشورهای اقیانوس اطلس شمالی تأثیر می‌گذارند. از منظر نظریه رئالیسم، این اختلاف نشان‌دهنده رقابت قدرت‌محوری بوده که کشورها برای کنترل منابع استراتژیک تلاش می‌کنند، در حالی که نظریه لیبرالیسم بر پتانسیل همکاری از طریق نهادهای بین‌المللی مانند اتحادیه اروپا یا ناتو تأکید دارد. برگزیت در سال ۲۰۲۰ این مناقشه را تغییر داد و تنش‌ها را از حوزه حقوقی به حوزه سیاسی منتقل کرد، زیرا بریتانیا پس از خروج از اتحادیه اروپا، کنترل بیشتری بر آب‌های خود به دست آورد. (Reed Smith, 2025)

یکی از عوامل کلیدی سیاسی، تأثیر برگزیت بر سیاست‌های ماهیگیری و منابع دریایی است. پیش از برگزیت، بریتانیا تحت سیاست مشترک ماهیگیری اتحادیه اروپا^۱ عمل می‌کرد، که دسترسی کشتی‌های اروپایی به آب‌های اطراف راک‌آل را مجاز می‌دانست. پس از خروج در سال ۲۰۲۰، اسکاتلند (به نمایندگی از بریتانیا) منطقه انحصاری ۱۲ مایلی دریایی اطراف راک‌آل را اعمال کرد و کشتی‌های ایرلندی را تهدید به اقدام قانونی کرد، که این امر در سال ۲۰۲۳ منجر به عمیق‌تر شدن اختلاف با ایرلند شد. این اقدام سیاسی، که بخشی از استراتژی بریتانیا برای بازپس‌گیری کنترل پس از برگزیت بود، واکنش ایسلند را برانگیخت، که بر لزوم حل مسئله از طریق کنواسیون حقوق دریاهای تأکید کرد و ادعاهای خود بر فلات قاره‌ای را تکرار نمود. در فوریه ۲۰۲۵، پارلمان ایرلند^۲ سؤالاتی در مورد حقوق ماهیگیری ایرلندی‌ها مطرح و تأکید کرد که برگزیت دسترسی سنتی به دریاهای مختل کرده است. این تنش‌ها

توافق نروژ و روسیه در دریای بارتس که به طور رسمی با عنوان «موافقتنامه بین پادشاهی نروژ و فدراسیون روسیه در مورد تعیین مرز دریایی و همکاری در دریای بارتس و اقیانوس منجمد شمالی» شناخته می‌شود، در ۱۵ سپتامبر ۲۰۱۰ پس از حدود ۴۰ سال تنش و مذاکره به امضا رسید و در ۷ ژوئن ۲۰۱۱ به اجرا درآمد. این موافقتنامه، مرز دریایی بین دو کشور را در یک منطقه اختلافی به وسعت حدود ۱۷۵۰۰۰۰ کیلومتر مربع در دریای بارتس به طور دائم و قطعی تعیین کرد که به دلیل ذخایر غنی ماهی و احتمالاً نفت و گاز، از اهمیت اقتصادی و استراتژیک بالایی برخوردار است (Arctic Portal.org, 2010).

^۱ Common Fisheries Policy

^۲ Dáil

نشان‌دهنده سیاست داخلی بریتانیا است، جایی که دولت محافظه‌کار از برگزیت برای تقویت حاکمیت ملی استفاده کرد، در حالی که اسکاتلند، با تمایلات استقلال‌طلبانه، راک‌آل را نمادی از هویت اسکاتلندی می‌بیند. (UK in the Changing Europe, 2025) از سوی دیگر، سیاست داخلی ایسلند نقش مهمی در تشدید این اختلاف دارد. ایسلند، که اقتصادش پس از بحران مالی ۲۰۰۸ به شدت به منابع طبیعی وابسته است، ادعای گسترده فلات قاره‌ای را به عنوان ابزاری برای امنیت اقتصادی پیگیری می‌کند. این ادعا، که تا ۷۰۰ مایلی جنوب گسترش می‌یابد، بخشی از استراتژی سیاسی ایسلند برای جبران کاهش منابع ماهیگیری ناشی از تغییرات اقلیمی و رقابت‌های جهانی است. در آوریل ۲۰۲۵، دولت ایرلند در پاسخ به سؤالات پارلمانی، بر تلاش برای حل مسائل از طریق گفتگوی دیپلماتیک تأکید کرد، اما اشاره کرد که ادعاهای ایسلند و دانمارک (برای جزایر فارو) پیچیدگی‌های سیاسی را افزایش داده‌اند. ایسلند، به عنوان عضو انجمن تجارت آزاد اروپا^۱ و شریک ناتو، از موقعیت سیاسی خود برای رد توافقی‌های دوجانبه مانند توافق دریایی بریتانیا-ایرلند ۱۹۸۸^۲ استفاده می‌کند و بر مذاکرات چهارجانبه اصرار دارد. این رویکرد سیاسی، که شبیه به موضع ایسلند در "جنگ‌های کد" دهه‌های ۱۹۷۰-۱۹۵۰ است، نشان‌دهنده استفاده از قدرت نرم برای حفظ منافع ملی است. از سوی دیگر انتخابات و تغییرات دولتی نیز بر بعد سیاسی این اختلاف تأثیر گذاشته‌اند. در می ۲۰۲۴، انتخابات پارلمانی بریتانیا حل مسئله ماهیگیری راک‌آل را به تعویق انداخت، زیرا دولت جدید بر اولویت‌های داخلی تمرکز کرد. این تأخیر، که دولت‌های ایرلند و اسکاتلند را ناامید کرد، نشان‌دهنده تأثیر سیاست داخلی بر روابط بین‌المللی است. علاوه بر این، در آوریل ۲۰۲۵، یک وبلاگ تحلیلی به بررسی راک‌آل به عنوان مرکز قدرت‌کشی چهارجانبه پرداخت و تأکید کرد که تنش‌ها فراتر از منابع نفتی، به مسائل سیاسی مانند استقلال فارو و اسکاتلند مرتبط است. در این میان، دانمارک، به قیومیت حقوقی از جزایر فارو، از موقعیت سیاسی خود در اتحادیه اروپا برای حمایت از ادعاهای ایسلند استفاده می‌کند، که این امر تعادل قدرت در اقیانوس اطلس شمالی را پیچیده‌تر می‌کند. (Carnegie Endowment for International Peace, 2025)

^۱ European Free Trade Association - EFTA

^۲ The 1988 Anglo-Irish Maritime Agreement

توافق دریایی بریتانیا و ایرلند در سال ۱۹۸۸ یک موافقتنامه دوجانبه مهم بود که با هدف تعیین مرزهای دریایی در مناطق مورد اختلاف بین دو کشور، به ویژه در حوزه‌های فلات قاره‌ای و مناطق ماهیگیری، منعقد شد. این توافق پس از سال‌ها مذاکره و درگیری بر سر حقوق حاکمیت در مناطقی مانند حوضه راک‌آل به دست آمد. بر اساس این موافقتنامه، دو کشور با استفاده از اصل خط میانه (median line principle) که در حقوق بین‌الملل دریاها به رسمیت شناخته شده است، مرزهای خود را تعیین کردند (Gov.ie, 2025).

در سطح بین‌المللی، این اختلاف پیامدهایی برای روابط اروپا دارد. برگزیت نه تنها تنش‌های ماهیگیری در کانال مانش^۱ با فرانسه^۲ را تشدید کرده، بلکه پتانسیل بازشدن مجدد راک‌آل را همان‌طور که در سال ۲۰۱۷ پیش‌بینی شده بود افزایش داد. اتحادیه اروپا، که مستقیماً ایسلند را حمایت می‌کند، از بریتانیا می‌خواهد تا دسترسی سنتی به دریاها را حفظ کند، در حالی که ایسلند از روابط خارج از اتحادیه برای مذاکره استفاده می‌کند. این وضعیت سیاسی، که در سال ۲۰۱۹ به عنوان "مبارزه دریایی پس از برگزیت" توصیف شد، نشان‌دهنده چالش‌های سیاسی در مدیریت منابع مشترک است. (North Sea Commission, 2021) با این حال، تا اوت ۲۰۲۶، هیچ درگیری عمده‌ای رخ نداده، و تنش‌ها بیشتر دیپلماتیک باقی مانده‌اند، که این امر فرصت‌هایی برای سیاست‌گذاری صلح‌محور فراهم می‌کند. بعد سیاسی این اختلاف همواره تأکید می‌کند که حل مسئله نیازمند فراتر رفتن از رقابت ملی و حرکت به سمت همکاری است. مدل‌های سیاسی موفق مانند توافق‌های ماهیگیری پس از جنگ‌های کد، نشان می‌دهد که دیپلماسی می‌تواند تنش‌ها را کاهش دهد.

۷. بعد ژئوپلیتیکی: رقابت و همکاری در کنترل هارتلند دریایی اقیانوس اطلس شمالی

اختلاف بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، به‌ویژه در حوضه هاتون-راک‌آل، فراتر از یک مناقشه حقوقی یا اقتصادی، یک مسئله ژئوپلیتیکی پیچیده است که بر امنیت انرژی اروپا، توازن قدرت در اقیانوس اطلس شمالی و روابط بین‌المللی تأثیر می‌گذارد. از منظر نظریه ژئوپلیتیک کلاسیک هافورد مک‌کیندر، منطقه راک‌آل به‌عنوان یک "هارتلند دریایی" کوچک اما استراتژیک عمل می‌کند، که کنترل آن می‌تواند نفوذ ژئوپلیتیکی کشورها را تقویت کند. این بخش با تحلیل عوامل ژئوپلیتیکی، مانند رقابت بر سر منابع، تأثیر برگزیت و نقش نهادهای بین‌المللی، نشان می‌دهد که چگونه این اختلاف می‌تواند به "ژئوپلیتیک جنگ" یا "ژئوپلیتیک صلح" منجر شده، و درس‌هایی برای سیاست‌گذاری ایران در مناطق مشابه مانند خلیج فارس ارائه می‌دهد. حوضه هاتون-راک‌آل، با پتانسیل تخمینی ۲.۵ تا ۷۵ میلیارد بشکه نفت، یک منبع استراتژیک برای امنیت انرژی اروپا است، به‌ویژه در شرایطی که بحران‌های ژئوپلیتیکی پس از اشغال شبه جزیره کریمه در ۲۰۱۴ توسط روسیه وابستگی به منابع غیرروسی را افزایش داده است. (Turek, 2021: 9) گزارش زمین‌شناسی بریتانیا این حوضه را بخشی از حاشیه اقیانوس اطلس می‌داند که به دلیل ساختار زمین‌شناختی منحصربه‌فرد، غنی از هیدروکربن است. با این حال، موقعیت

¹ English Channel (en), Mannish Canal (fre)

² France

جغرافیایی راک‌آل، در ۲۴۰ مایلی غرب اسکاتلند و نزدیکی به ایسلند، آن را به نقطه‌ای حساس برای رقابت ژئوپلیتیکی تبدیل کرده است. بریتانیا با ادعای فلات قاره‌ای از ساحل اسکاتلند، و ایسلند با ادعای گسترده تا ۷۰۰ مایلی جنوب، هر دو به دنبال تسلط بر این منطقه هستند. (British Geological Survey, 2000: 19-21)

خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا (برگزیت) در سال ۲۰۲۰ مسائل ژئوپلیتیکی این اختلاف را تغییر داد. پیش از برگزیت، سیاست مشترک ماهیگیری اتحادیه اروپا دسترسی کشورهای اروپایی به آب‌های اطراف راک‌آل را تنظیم می‌کرد، اما پس از خروج، بریتانیا کنترل انحصاری بر منطقه ۱۲ مایلی دریایی را اعمال کرد، که در سال ۲۰۱۹ منجر به اخراج کشتی‌های ایرلندی شد. این اقدام به‌عنوان "مبارزه دریایی پس از برگزیت" توصیف شد، واکنش ایسلند را برانگیخت، که آن را نقض اصول کنوانسیون حقوق دریاها دانست. لازم به ذکر است که طبق کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها دولت‌های ساحلی بر منطقه‌ای از دریا تحت عنوان آب‌های ساحلی یا دریای سرزمینی به وسعت ۱۲ مایل دریایی از مالکیت و حاکمیت تام و تمام برخوردارند در عین حال که قانونگذار این حق را نیز برای کشتی‌های دیگر کشورها به رسمیت شناخته که بتوانند در سایه رژیم عبور بی ضرر بدون مانع و یا مشکلی خاص و بدون نیاز به کسب اجازه از دولت‌های ساحلی از آب‌های دریای سرزمینی دولت ساحلی عبور کنند. برگزیت همچنین بریتانیا را از چارچوب‌های همکاری اروپایی مانند کنوانسیون حفاظت از محیط‌زیست دریایی دور کرد، که می‌توانست به مدیریت مشترک منابع کمک کند. این انزوای ژئوپلیتیکی، به‌ویژه در مذاکرات چهارجانبه (-۲۰۰۷، ۲۰۱۱)، توانایی بریتانیا برای میانجی‌گری را کاهش داد و ایسلند را به استفاده از روابط خارج از اتحادیه اروپا سوق داد. (Mahlakeng, 2019: 6-8)

ایسلند، به‌عنوان یک کشور کوچک اما استراتژیک در اقیانوس اطلس شمالی، از موقعیت ژئوپلیتیکی خود برای تقویت ادعاهای فلات قاره‌ای استفاده می‌کند. اقتصاد ایسلند، که پس از بحران مالی ۲۰۰۸ به شدت به منابع طبیعی وابسته شد، به دنبال جبران کاهش منابع ماهیگیری ناشی از تغییرات اقلیمی است. ادعای گسترده ایسلند، که در سال ۲۰۰۱ با بررسی ۱.۳ میلیون کیلومتر مربع از بستر اقیانوس آغاز شد، بخشی از استراتژی ژئوپلیتیکی برای تضمین امنیت اقتصادی است. این ادعا، که تا حوضه هاتون-راک‌آل گسترش می‌یابد، با نظریه رئالیسم هم‌خوانی دارد، زیرا ایسلند با تأکید بر منافع ملی، توافق‌های دوجانبه مانند توافق بریتانیا-ایرلند (۱۹۸۸) را رد می‌کند. (Modern Diplomacy, 2018) با این حال، عدم ارائه ادعای رسمی به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل تا اوت ۲۰۲۵، ممکن است استراتژی

عمدی برای حفظ انعطاف‌پذیری ژئوپلیتیکی باشد، که این امر مذاکرات را متوقف کرده است. از منظر نظریه صلح مثبت گالتونگ، این اختلاف فرصت‌هایی برای تبدیل رقابت به همکاری ارائه می‌دهد. مدل‌های ژئوپلیتیکی موفق، مانند توافق نروژ-روسیه در دریای بارنتس (۲۰۱۰)، نشان می‌دهد که مناطق توسعه مشترک می‌توانند منابع را عادلانه تقسیم و تنش‌ها را کاهش دهند. با این حال، تحلیل‌ها تأکید می‌کنند که مذاکرات چهارجانبه (بریتانیا، ایسلند، ایرلند، دانمارک) به دلیل عدم تعهد ایسلند به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل ناکام مانده است. این وضعیت، که در گزارش‌های گاردین (۲۰۱۱) نیز برجسته شده، نشان‌دهنده چالش‌های ژئوپلیتیکی در ایجاد همکاری است، زیرا هر کشور به دنبال حداکثر کردن منافع خود است. با این حال، نقش نهادهای بین‌المللی مانند ناتو، که هر دو کشور عضو آن هستند، به‌ویژه با توجه به نیاز اروپا به منابع انرژی پایدار می‌تواند به میانجی‌گری کمک کند. (Johnson et al, 2019: 6-9) این اختلاف درس‌هایی برای ایران در مدیریت اختلافات ژئوپلیتیکی در خلیج فارس و دریای خزر ارائه می‌دهد، جایی که منابع نفتی و گازی مشابهی محور رقابت هستند. ایران با چالش‌های مشابهی در دریای خزر مواجه است، جایی که عدم توافق بر سر مرزها مانع بهره‌برداری از منابع می‌شود. رویکرد ایسلند در استفاده از قدرت نرم و تأخیر در ارائه ادعای رسمی، می‌تواند برای ایران الگویی باشد تا در مذاکرات خزر انعطاف‌پذیری خود را حفظ کند. لازم به ذکر است در کنار این راهبرد توضیح داده شود که دریای خزر یک دریای بسته و محصور شده از سوی ۵ کشور است که این ۵ کشور ساحلی خزر الزامی به رعایت مقررات کنوانسیون حقوق دریاها که ناظر بر مسایل و اختلافات مربوط به دریاهای آزاد و اقیانوس‌ها می‌باشد، ندارند و فارغ از الزام و یا پیروی از کنوانسیون فوق باید به توافق بین خودشان برسند. اگرچه تأکید بر همکاری منطقه‌ای، مانند مدل‌های کنوانسیون حفاظت از محیط زیست دریایی یا توافق بارنتس میان روسیه و نروژ، و یا الگوهای مشابه مثل راک آل، می‌تواند به ایران در پیشنهاد مناطق توسعه مشترک با همسایگان کمک کند، که این امر به صلح پایدار منجر می‌شود.

نتیجه‌گیری

اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و ایسلند بر سر منابع نفتی دریای شمال، به‌ویژه در حوضه هاتون-راک آل، یک مسئله چندوجهی است که ابعاد حقوقی، زیست‌محیطی، سیاسی و ژئوپلیتیکی را در بر می‌گیرد. این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای اسنادی و چارچوب نظری ترکیبی (ژئوپلیتیک کلاسیک، صلح مثبت و هیدروپلیتیک) نشان داد که این اختلاف نه تنها یک رقابت بر سر منابع نفتی و ماهیگیری است، بلکه تهدیدی برای صلح پایدار در اقیانوس اطلس شمالی محسوب می‌شود. تحلیل حقوقی نشان

داد که ادعاهای ایسلند، به دلیل عدم ارائه رسمی به کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره‌ای (کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل) و تعارض با اصل عدالت در کنواسیون حقوق دریاها، مذاکرات چهارجانبه را متوقف کرده است. از منظر زیست‌محیطی، اکتشاف نفت در منطقه‌ای حساس مانند راک‌آل می‌تواند به اکوسیستم دریایی، به‌ویژه در شرایط تشدید طوفان‌ها ناشی از تغییرات اقلیمی آسیب برساند. بعد سیاسی، با تأثیر برگزیت و سیاست‌های داخلی ایسلند، رقابت را تشدید کرده، در حالی که بعد ژئوپلیتیکی نشان داد که راک‌آل به‌عنوان یک "هارتلند دریایی" کوچک، نقش کلیدی در امنیت انرژی اروپا دارد. یافته‌های این پژوهش تأیید می‌کند که فرضیه‌های مطرح‌شده صحیح بوده‌اند؛ ادعاهای گسترده ایسلند بیش از آنکه بر اصول حقوقی استوار باشند، ریشه در ملاحظات ژئوپلیتیکی و امنیت اقتصادی دارند. تغییرات اقلیمی با کاهش منابع ماهیگیری و دشوار کردن فرآیند اکتشاف نفت، بر شدت تنش‌ها افزوده است و عدم پایداری ایسلند به کمیسیون تحدید حدود فلات قاره (کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل (مانع از تبدیل این اختلاف به فرصتی برای همکاری شده است. این نتایج با نظریه صلح مثبت گالتونگ نیز همخوانی دارد، زیرا صلح پایدار را در گرو عدالت در تقسیم منابع و همکاری بین‌المللی می‌داند. با این حال، توقف مذاکرات و رقابت‌های پس از برگزیت زنگ خطر حرکت به سمت «ژئوپلیتیک جنگ» را به صدا درآورده است، مگر آنکه سازوکارهای مؤثر میانجی‌گری فعال شوند. برای حل این اختلاف و تقویت صلح پایدار، چند پیشنهاد ارائه می‌شود: نخست، دیپلماسی چهارجانبه میان بریتانیا، ایسلند، ایرلند و دانمارک باید با میانجی‌گری نهادهایی چون کمیسیون محدودیت‌های فلات قاره سازمان ملل یا دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها از سر گرفته شود؛ تجربه توافق نروژ-روسیه در دریای بارنتس (۲۰۱۰) نشان داده است که مناطق توسعه مشترک می‌توانند منابع را عادلانه تقسیم کنند. دوم، تعهدات زیست‌محیطی باید در توافقاتی که مرزی ادغام شود؛ اجرای هماهنگ کنوانسیون حفاظت از محیط‌زیست دریایی و ایجاد مناطق حفاظت‌شده دریایی در حوضه هاتون-راک‌آل می‌تواند به صیانت از اکوسیستم‌های حساس از جمله مرجان‌های آب سرد کمک کند. سوم، استفاده از فناوری‌های نوین به‌ویژه هوش مصنوعی در نقشه‌برداری بستر دریا می‌تواند داده‌های دقیق‌تری برای تعیین مرزهای فلات قاره فراهم آورد و اختلافات حقوقی را کاهش دهد. چهارم، این پرونده می‌تواند برای ایران آموزنده باشد به نحوی که تجربه مناطق توسعه مشترک در اقیانوس اطلس الگویی برای مدیریت منابع دریای خزر و خلیج فارس، کاهش تنش‌های مرزی و تقویت همکاری منطقه‌ای است. پژوهش‌های آینده می‌توانند تأثیر فناوری‌های نوین در اکتشاف نفت و کاهش اثرات زیست‌محیطی را

بررسی کرده و با مقایسه این اختلاف با نمونه‌های مشابه در خلیج فارس یا دریای خزر، توصیه‌های راهبردی برای سیاست‌گذاری ایران ارائه دهند. همچنین تحلیل نقش قدرت نرم، از جمله دیپلماسی فرهنگی ایسلند، در حل اختلافات ژئوپلیتیکی می‌تواند به درک بهتر سازوکارهای صلح‌محور منجر شود. در نهایت، گذار از رقابت به همکاری تنها با دیپلماسی عادلانه و پایبندی واقعی به صلح پایدار امکان‌پذیر است.

Reference

- Al Hinai. (2015). "Establishing the Outer Limits of the Continental Shelf under the LOSC: Oman as a Case Study". *University of Southampton*.
https://www.un.org/oceancapacity/sites/www.un.org.oceancapacity/files/mubarak.my_thesis-combined_final_comments.pdf
- ALJAZEERA. (2019). "Fish fight: Nations' maritime melee over post-Brexit rights".
<https://www.aljazeera.com/economy/2019/6/26/fish-fight-nations-maritime-melee-over-post-brexit-rights>
- Amoghavarsha IAS Academy. (2025). "Introduction to the Heartland Theory".
<https://amoghavarshaiaskas.in/heartland-theory-of-mackinder/>
- Arctic Portal.org. (2010). "Historical border deal between Russia and Norway".
<https://arcticportal.org/ap-library/news/278-historical-border-deal-between-russia-and-norway>
- Arctic Portal.org. (2025). "Exclusive Economic Zone". <https://arcticportal.org/the-arctic-portlet/law-of-the-sea/exclusive-economic-zone>
- Brethaut, C. (2022). "Exploring discursive hydropolitics: a conceptual framework and research agenda." *International Journal of Water Resources Development*, Vol: 38.
- Britannica Money. (2025). "Great Recession economics [2007–2009]".
<https://www.britannica.com/money/great-recession>
- British Geological Survey. (2000). "Geology of the Rockall Basin and adjacent areas." *British Geological Survey Offshore Regional Report*.
<https://webapps.bgs.ac.uk/memoirs/docs/B06844.html>
- British Sea Fishing. (2025). "The Cod Wars". <https://britishseafishing.co.uk/the-cod-wars/>
- Carnegie Endowment for International Peace. (2025). "Brexit, Bridges, and Barriers: Where Next for EU-UK Relations?". <https://carnegieendowment.org/research/2025/01/brexit-bridges-and-barriers-where-next-for-eu-uk-relations?lang=en>
- Daw, T; Adger, N; Brown, K. (2009). "Climate change and capture fisheries: potential impacts, adaptation and mitigation". *FAO Fisheries and Aquaculture Technical Paper*. No. 530. Rome, FAO. pp.107-150.

<https://digitalarchive.worldfishcenter.org/server/api/core/bitstreams/f6ed6527-08c1-4fd8-82d3-fb3c2668f6fb/content>

De Facto IAS. (2024). "Continental Shelf under UNCLOS".

<https://www.defactolaw.in/post/continental-shelf-under-unclos>

Diplo. (2025). "Soft power diplomacy". <https://www.diplomacy.edu/topics/soft-power-diplomacy/>

Ercoşkun, B. (2021). "On Galtung's Approach to Peace Studies". *Yeni Yüzyıl University, Istanbul-Turkey*. Vol. 5. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1282610>

European Parliamentary Research Service. (2021). "EU climate action in ocean governance and fisheries policy".

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690572/EPRS_BRI\(2021\)690572_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690572/EPRS_BRI(2021)690572_EN.pdf)

Fettweis, C. J. (2000). "Sir Halford Mackinder, Geopolitics, and Policymaking in the 21st Century". *The US Army War College Quarterly Parameters*. Vol: 30. Number: 2.

<https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1974&context=parameters>

Gov.ie. (2025). "Law of the Sea". <https://www.gov.ie/en/departments-of-foreign-affairs/policy-information/law-of-the-sea/>

Huang, M; Ding, L; Wang, J; Ding, C; Tao, J. (2021). "The impacts of climate change on fish growth: A summary of conducted studies and current knowledge." *Ecological Indicators*, Volume 121, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1470160X20309158>

Iceland Government.no. (2025). "Continental shelf – questions and answers".

<https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/international-law/continental-shelf-questions-and-answers/id448309/>

International Institute for Law of the Sea Studies. (2021). "UK maritime claims about the outer limit of the extended continental shelf and exclusive economic zone". <https://iilss.net/uk-maritime-claims-about-outer-limit-of-extended-continental-shelf-and-exclusive-economic-zone/>

International Maritime Organization- IMO. (2025). "United Nations Convention on the Law of the Sea".

<https://www.imo.org/en/ourwork/legal/pages/unitednationsconventiononthelawofthesea.aspx>

Johnson, T., & Ó Domhnaill, C. (2019). "Rockall and Hatton: Resolving a Super Wicked Marine Governance Problem in the North Eastern Atlantic Ocean." *Frontiers in Marine Science*, 6, Article 69. <https://www.frontiersin.org/journals/marine-science/articles/10.3389/fmars.2019.00069/full>

Law Log. (2021). "An Irish Claim to Rockall". <https://lawlog.blog.wzb.eu/2021/01/21/an-irish-claim-to-rockall/>

Mahlakeng, M. (2019). "A Theoretical Analysis of Hydropolitics: Homer–Dixon's Environmental Scarcity Theory and The Regime Theory". *World Affairs: The Journal of International Issues*, 23(4), 36–57. <https://www.jstor.org/stable/48566196>

Modern Diplomacy. (2018). "Recognizing the North American Heartland: A More Suitable Fit for Mackinder's Thesis". <https://moderndiplomacy.eu/2018/07/26/recognizing-the-north-american-heartland-a-more-suitable-fit-for-mackinders-thesis/>

National Wildlife Federation. (2025). "Deepwater Horizon's Impact on Wildlife".

<https://www.nwf.org/oilspill>

North Sea Commission. (2018). "Brexit impact on the North Sea Region". <https://cpmr-northsea.org/news/updated-nsc-report-brexit-impact-on-the-north-sea-region/1775/>

- OSPAR Commission. (2025). "Convention for the protection of the marine environment of the North-East Atlantic (OSPAR Commission)".
<https://www.un.org/bbnjagreement/sites/default/files/2025-06/20250530IFBsCooperationOSPAR.pdf>
- Oxford Scholastica Academy. (2025). "Brexit: The Student Guide".
<https://www.oxfordscholastica.com/blog/politics-articles/brexit-the-students-guide/>
- Reed Smith. (2025). "Maritime emissions: Navigating EU and UK regulations".
<https://www.reedsmith.com/en/perspectives/2025/02/maritime-emissions-navigating-eu-and-uk-regulations>
- Rig Zone. (2025). "What is Heavy Oil and How is it Formed?".
https://www.rigzone.com/training/heavyoil/insight?i_id=184
- Sovereign Limit. (2022). "More to Maritime Boundaries: The Extended Continental Shelf".
<https://sovereignlimits.com/blog/more-to-maritime-boundaries-the-extended-continental-shelf>
- SPICe Spotlight. (2019). "Unpacking the legal disputes over Rockall". <https://spice-spotlight.scot/2019/06/18/guest-blog-unpacking-the-legal-disputes-over-rockall/>
- Symmons, C. R. (1998). "Ireland and the Rockall Dispute: An Analysis of Recent Developments." *Boundary and Security Bulletin*, 6(1), 78-93. https://www.durham.ac.uk/media/durham-university/research-/research-centres/ibru-centre-for-borders-research/maps-and-databases/publications-database/boundary-amp-security-bulletins/bsb6-1_symmons.pdf
- The Irish Times. (2019, June 8). "Who owns Rockall? A history of disputes over a tiny Atlantic Island." <https://www.irishtimes.com/news/politics/who-owns-rockall-a-history-of-disputes-over-a-tiny-atlantic-island-1.3919668>
- Tuerk, H. (2021). "Questions Relating to the Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: Delimitation, Delineation, and Revenue Sharing". *Journal of International Tribunal Law of the Sea*. Vol. 32. <https://digital-commons.usnwc.edu/ils/vol97/iss1/18/>
- UK in the Changing Europe. (2025). "Explainer: The UK-EU fisheries agreement".
<https://ukandeu.ac.uk/explainers/explainer-fisheries/>
- Wang, U. (2001). "Who'll get the Rockall Plateau?". *International Law University Journal*. Vol: 2. https://setur.cdn.fo/savn/5206/who_ll_get_the_rockall.pdf?s=IcgL2Kq_3Bs5idOUEtEhohPkHv0